

NÄIN SUUNNITTELET OPASTETUN KÄVELYRETKEN

Pauli Jokinen

SISÄLTÖ:

1. Kävelyopastuksen suunnittelu

2. Reitin suunnittelu

3. Kierroksella ryhmän kanssa

4. Turvallisuus

5. Hinnoittelu ja markkinointi

Tämä opas on suunnattu kaikille, jotka suunnittelevat ja vetävät opastettuja kävelyretkiä. Voit olla matkaopas, luonto-opas, kaupunginosa-aktiivi tai kotiseutuyhdistyksen toimija.

Olen opastanut vuosien saatossa satoja kävelyretkiä ja suunnitellut niitä kymmeniä. Järjestän kävelyretkiä pääasiassa Helsingissä. Lisäksi olen kirjoittanut lukuisia retki- ja kävelykirjoja Helsinkiin, kuten Sunnuntaikävelyllä Helsingissä, Kulttuurikävelyllä Helsingissä, Muistolaattabongarin opas ja Helsingin Murhahistoria. Oman yritykseni, WalkHelsingin, kävelyretket keskittyvät sota-historiaan, rikoshistoriaan ja julkiseen taiteeseen.

Vedän Helsingissä Murhakävelyitä, joissa vierailaan autenttisilla rikospaikoilla. Ne ovat true crime -aikakaudella olleet suosituimpien kävelyretkien joukossa. Vedän sotahistoriallisia kävelyitä, kuten Helsinki sodassa ja Mannerheimin jalanjäljillä. Itä-Helsingissä tutustutaan ensimmäisen maailmansodan aikaisiin linnoituksiin. Lisäksi ve-

dän kulttuurikierroksia, joissa tutustutaan muun muassa Töölönlahden historiaan ja Helsingin arkkitehtuuriin. Käytän tässä oppaassa paljon esimerkkejä omilta kierroksiltani.

Olen järjestänyt Helsingin kävelyfestivaalia vuodesta 2017 lähtien. Festivaalin ringissä on yli 50 opasta, joiden kanssa kursitaan ohjelmistoa kasaan. Festivaali on kasvanut kaksiviikkoiseksi tapahtumaksi, jossa on parhaimmillaan ollut yli sata opastettua kävelyretkeä. Festivaalin tiimoilta ja keskusteluista oppaiden kanssa olen saanut kullannarvoista oppia ja erilaisia näkökulmia opastuksiin ja niiden suunnitteluun.

Tässä oppaassa jaan näkemyksiä ja kokemuksia kävelyopastusten suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta.

Pauli Jokinen
WalkHelsinki

OSA 1

KÄVELYOPASTUKSEN SUUNNITTELU

Kävelyopastuksen suunnittelu on yhdistelmä innostusta ja kovaa työtä. Molempia tarvitaan. Tärkeintä on löytää kiinnostava aihe.

Retken sisältö ja aiheen valinta

Kun ryhdyt suunnittelemaan opastettua kävelyretkeä, ensimmäisenä pitää valita aihe. Usein kuitenkin aihe valitsee sinut. Itseläni käy usein niin päin, että törmään kiinnostavaan aiheeseen, perehdyn siihen ja jossain kohtaa syttyy heureka-lamppu: tästä haluankin tehdä kävelyretken! Näin kävi esimerkiksi Mannerheimin kohdalla. Perehdyin Marskin elämään ja huomasin, että Helsingissä on paljon tapahtumapaikkoja, jotka olivat hänen elämässään keskeisiä. Laiton paikkoja kartalle, ja niin kävelyreitti syntyi kuin itsestään.

Tärkeintä on, että valitset aiheen, joka kiinnostaa itseäsi. Se tekee retkestä mielekkään, ja intohimo aiheeseen näkyy ja kuuluu yleisöösi saakka.

Joistain turistioppaista tai museo-oppaista näkyy, että työ tehdään rahasta, eikä aihe liiemmin kiinnosta. Tarinat on opeteltu sanasta sanaan ulkoa, ja esitys on paperinmakuinen. Kööpenhamissa olin kierroksella, jossa opas koko ajan vähätteli omaa kaupunkiaan. Ei niin voi tehdä. Oppaan pitää rakastaa aihettaan.

Aihe voi liittyä oikeastaan mihin tahansa. Toki toimintaympäristö asettaa vaatimuksia. Kainuussa on vaikea kertoa valtamerilaivojen historiasta, eikä Lahdessa voi tehdä Viiltäjä-Jack-kierrosta, vaikka aihe kuinka kiinnostaisi. Mutta muuten aihevalinnassa on vain luovuus rajana. Jos olet kiinnostunut luonnonsuojelusta, lähes missä tahansa voit kertoa aiheesta, kun hieman mietit asiaa. Jos sinua kiinnostaa teollisuuden historia tai

kirjallisuus, niin miltei joka paikkakunnalta löytyy aiheeseen liittyviä paikkoja.

Seuraa intohimojasi

Eräs opaskollega on kiinnostunut juoksesta ja urheilusta. Hän on vetänyt opastettua juoksukierroksen, jossa kierretään urheiluhistorian merkkipaikkoja Helsingissä. Lisäksi hän on vetänyt kierroksia Hietanien hautausmaalla, jossa vierailaan urheilusankareiden haudoilla.

Eräs toinen opaskollega on kiinnostunut vanhoista elokuvista ja vetää Suomi-filmikierroksia Töölössä. Eräs poliittiseen historiaan erikoistunut opas vetää kierroksia kylmän sodan Helsinkiin. Hima & Strada -projektin tiimoilta on vedetty kierroksia, joissa kerrotaan asunnottomuudesta.

Mitä suuremmassa kaupungissa asut, sitä enemmän on mahdollisuuksia. Pienillä paikkakunnilla on puolestaan vähemmän toimijoita ja usein myös vähemmän kilpailua. Jokaisella paikkakunnalla on kertomuksia, joita paikallisetkaan eivät ole kuulleet.

Omat kävelyni ovat saaneet alkunsa monenlaisten polkujen tuloksena. Järjestin ensimmäistä kertaa Helsingin kävelyfestivaalin vuonna 2017 ja sinne tarvittiin jokin vetonaula, jolla tehdä uutta tapahtumaa tunnetuksi. Olin kiinnostunut rikoshistoriasta, joten päätin suunnitella Murhakävelyn. Kierroksella kuljetaan Punavuoren kujilla rikospaikalta toiselle. Vedin kierroksen ennen festivaalia lehdistölle ja siitä tehtiin juttua noin kymmeneen mediaan, kuten Ylelle,

Helsingin Uutisiin, Ilta-Sanomiin ja Iltalehteen. Ensimmäisellä festarilla ei ollut verkko-kauppaa, ja ilmoitin etukäteen, että 30 ensimmäistä pääsee mukaan. Kun saavuin lähtöpisteelle Telakkapuistoon, jonossa oli 130 henkeä. Lanseeraus siis onnistui!

Monet kävelyretkeni ovat syntyneet kirjojeni sivutuotteina. Tein kirjan Sunnuntaikävelyllä sotien ajan Helsingissä, ja sen pohjalta laadin kävelykierroksen, jolla tutkitaan pommien jälkiä ja vierailaan sotahistoriallisilla paikoilla. Mannerheim ja myytti marsalkasta on ollut kiinnostuksen kohteeni ja olen vierailut ympäri Suomea Marskiin liittyvillä paikoilla. Oli luonnollista suunnitella hänestä kertova kierros Helsinkiin. Töölönlahden historiakierros syntyi siten, että eräs yhdistys kertoi viettävänsä virkistyspäivää Hesperian hotellissa ja kysyi, onko minulla kierrosta, joka lähtee hotellilta ja päättyy samaan paikkaan. Ei ollut, mutta suunnittelin sellaisen. Alue oli minulle entuudestaan tuttu, joten sain kierroksen laadittua melko nopeasti. Siitä on tullut sittemmin yksi suosituimmista kierroksistani. Olen myöhemmin kehittänyt sitä ja ottanut mukaan uusia kohteita.

Kierroksen dramaturgia

Ihmiset ovat kiinnostuneita tarinoista. Faktat ovat toki tärkeitä ja kierroksen selkäranka, mutta tarinat ovat kierroksen sydän. Ne jäävät ihmisten mieliin. Jos jonkun asian voi pukea tarinan muotoon, tee se.

Joskus kierroksen voi suunnitella kulkemaan kronologisessa järjestyksessä. Mannerheim-kierrokseni kulkee aikajärjestyksessä. Kierros aloitetaan Kruununhaasta, jossa Gustav-kloppi kivitti ikkunoita. Seuraavalla pysähdyksellä kerrotaan hänen suvustaan. Senaatintorilla päästään jo sisällissodan vaiheisiin. Sitten Hotelli Helsingin edustalla ollaan sota-ajassa. Kämpissä kerrotaan Marskin kulinarismista. Kierros päättyy Eduskuntatalolle, jossa Mannerheimin ura huipentui, kun hänet valittiin Suomen presidentiksi. Kierros on looginen ja etenee aikajärjestyksessä. Samoin kuljetan väkeä aikajärjestyksessä Helsingin arkkitehtuurin historia -kierroksella, joka alkaa empirestä,

kulkee uusrenessanssin ja jugendin kautta funkkikseen. Asiakkaan on helpompi pysyä kärryllä, kuin jos hypittäisiin ajasta ja paikasta toiseen. Taitava opas kyllä osaa senkin.

Kierroksen alussa voi esittää jonkun ”koukun”, joka jää yleisön mieleen. Elokuvisissa ”koukku” on yleensä alussa tapahtuva murha. Kerron Helsinki sodassa -kierroksen alussa, miten voimakkaasti kaupunkia pommitettiin. Miten on mahdollista, ettei koko kaupunki tuhoutunut? Sitten kierroksen varrella avaan hiljalleen syitä, miksi pommitukset eivät tuhonneet koko kaupunkia. Jännitys säilyy.

Kierroksen loppuun voi säästää jonkun anekdootin tai loppukaneetin, joka jää ihmisten mieliin. Lisäksi lopussa kannattaa tehdä jonkinlainen lyhyt yhteenveto kierroksesta. Helsingin puretut talot -kierroksella ihmiset kauhistelevat 1960-luvun purkuvimmaa, syystäkin, mutta lopussa hämmentyvät, kun siteeraan tilastoja, joiden mukaan nykyään puretaan jopa enemmän rakennuksia.

Taustatiedon hankinta

Tiedonhankinta on oppaille tärkeä taito. Jos suunnittelet itse kierroksen alusta pitäen, joudut perehtymään aiheeseen juurta jaksain. Tai pikemminkin saat perehtyä. Uuteen aiheeseen tutustuminen on oppaan työn parhaita puolia.

Oppaiden tiedonhankinta riippuu tietysti aiheesta. Lontoon opas opettelee ulkoa kuninkaallisen sukupuun, Tampere-opas Finlaysonin omistajat. Luonto-oppaan on hyvä hallita kasviatlas, Murhakävelyn vetäjän pitää tuntea rikostilastot.

Oppaiden parhaita kavereita ovat kirjasot ja internet. Esimerkiksi perustiedot Suomesta ja kaupungeista löytyvät vaivatta netistä, mutta kirjastoissa taas on sellaisia kotiseutuhistoriikkeja ja historiateoksia, joita ei netistä löydy. Joskus joutuu turvautumaan kansallis- tai maakunta-arkistojen apuun. Tv-ohjelmat ja -dokumentit ovat hyviä lähteitä, ja esimerkiksi Ylen verkkosivut ovat pullollaan kiehtovaa historiallista materiaalia.

Omakohtaiset haastattelut ovat tärkeitä tiedonlähteitä. Jos teet kierrosta Arabian tehtaiden ympäristössä, yritä saada vaikka pa tehtaan entisiä työntekijöitä haastateluun. Jos valmistelet kierrosta Helsingin uusrenessanssista, niin pirauta Arkkitehtuurimuseon asiantuntijalle.

Kierroksen missio

Mieti, mikä on kierroksesi missio. Kävelykierroksilla voi olla monenlaisia missioita. Ne saavat ihmiset liikkeelle raittiiseen ulkoiluun. Se tekee hyvää, jos asiakkaat ovat istuneet koko päivän konttorissa tietokoneen äärellä. Kävelyllä on vaikutusta kansanterveyteen. Se vaikuttaa sekä kehoon että mieleen.

Kierroksen keskeinen tehtävä voi olla sisistäminen. Kävelykierroksella kerrot yleisölle valitsemastasi aiheesta: ruukin historiasta, lahden vesilinnuista, sodan aikaisista bunkkereista, funkkisarkkitehtuurista. Kierroksen jälkeen yleisö on täynnä informaatiota. Osa siitä toivottavasti jää pysyvästi mieleen.

Kierroksen tarkoitus voi olla tutustuttaa ihmiset uuteen alueeseen. Turistit tutustuivat Helsinkiin, yhdistyksen kevätretki vie Salpausselälle, yrityksen virkistyspäivä Vallisaareen. Tällä tavoin yleisön maailmankuva laajenee ja ympäristö nähdään uusin silmin.

Eräs kävelyn hienoimmista tarkoituksista on viihdyttäminen ja elämysten tarjoaminen. Kun vien ihmisiä ensimmäisen maailmansodan aikaisiin luoliin Itä-Helsingissä, he ovat aivan fiilikissä. He mykistyvät ja kamerat räpsyvät. Minä puolestani haltioidun ihmisten reaktioista.

Parasta on, kun kävelykierros yhdistää nämä kaikki: ulkoilun ja liikunnan, informaation, matkailun ja elämykset.

Ole paras jossain!

Suomi on täynnä oppaita. Jokainen on paras jossain. Mikä on sinun juttusi? Voit vetää monenlaisia kierroksia, mutta pyri olemaan jossain asiassa parempi kuin kukaan muu. Erikoistu johonkin. Joku tuntee Bengtskärin

majakan paremmin kuin kukaan toinen, joku saariston muuttolinnut. Yksi hallitsee Tammissaaren arkkitehtuurin, toinen Tampereen valtauksen tapahtumat. Jokainen on asiantuntija jossain.

Väitän olevani Suomen paras Helsingin rikoshistoriaan keskittynyt opas. Helsingissä on varmasti minua parempia oppaita. Helsingissä on lukuisia rikostoimittajia, poliiseja ja tutkijoita, jotka tietävät rikoshistoriasta minua enemmän. Mutta tuskin on minua parempaa Helsingin rikoshistoriaan keskittyntä opasta. Se on minun juttuni. Omat rajat kannattaa myös tunnustaa. Haluaisin olla hyvä luonto-opas, mutta en ole. En erota varista harakasta. Siksi olen keskittynyt rikos- ja sota-aiheisiin.

Voiko esittää mielipiteitä?

Pitääkö oppaan olla objektiivinen kertoja vai voiko hän esittää omia mielipiteitään? Olemme opaskollegoiden kanssa pohtineet asiaa, mutta tähän kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta.

Mielipiteiden kanssa kannattaa olla varovainen. Ainakaan poliittisia ja uskonnollisia mielipiteitä ei pidä liian rajusti tyrkyttää. Tai ainakin yleisöä pitää etukäteen varoittaa, jos sellaisia on tulossa. Helsingin yliopiston professori Teivo Teivainen on vetänyt maailmanpolitiikan kävelyitä, joissa pureudutaan kriittisesti yhteiskunnallisiin ongelmiin. Yleisölle on alusta pitäen selvää, mitä on tulossa. Pappi Kai Sadinmaa on vetänyt kierroksia Malmin hautausmaalla. On ilmeistä, ettei kierroksella tehdä islamilaista lähetystyötä.

Yleisölle pitää olla suunnilleen selvää, mitä on tulossa. Luin taannoin Hesarin menokalenterista Tuomiokirkko-opastuksesta ja menin paikalle. Se toteutettiin yllättäen lor Bock -saagan hengessä. Se oli hämmentävää. Myös huvittavaa.

Mitä suurempaa ajallista etäisyyttä on tapahtumiin, sitä vapaammin voi esittää mielipiteitä. Helsingin Puu-Käpylässä voi melko huoletta esittää näkemyksen, jonka mukaan oli onni, ettei kaupunki tuhonnut aluetta 1960-luvulla. Jossain ajankohtaisemmassa kaupunkisuunnittelua koskevassa asiassa pitää olla enemmän kieli keskellä suuta.

Minulla on Mannerheimista omat mielipiteeni, mutta en tyrkytä niitä yleisölle. Heitän ilmoille kysymyksen, oliko Mannerheim lahjarikkeenraali ja hullut vai itsenäisyystaistelija ja Suurin suomalainen. Jokainen voi kierroksen jälkeen muodostaa omat mielipiteensä.

Kenelle kierros on suunnattu?

Mieti, mikä on kierroksesi kohderyhmä. Onko kierros suunnattu paikallisille, kotimaan matkailijoille vai turisteille? Haluatko vetää kierroksesi yrityksen virkistyspäivään, osana yhdistyksen jäseniltä, koululaisryhmille vai myytkö lippuja kenelle tahansa? Vai versioiden kaikkia näitä? Sekin on hyvä valinta.

Mieti, kenelle puhut ja mitä he tietävät aiheesta entuudestaan. On eri asia puhua paikallisille rotareille kuin turisteille. Jos ryhmäsi koostuu turisteista, heillä ei ehkä ole mitään ennakkokäsitystä koko Suomesta. Silloin asioita pitää vääntää rautalangasta: Helsingissä ei ole jääkarhuja eikä näy revontulia, Lapissa ei asuta maakuopassa. Ja se Joulupukki asuu Suomessa eikä Ruotsissa! Turisteille asiat kannattaa laittaa mittakaavaan: Pietariin on 400 kilometriä, Jäämerelle 1100 kilometriä.

Jos vedät luontoretkeä, niin luultavasti yleisöllä on jotain ennakkotietoa jo valmiina. Heille ei tarvitse esitellä kuusen ja männyn eroja. Paitsi, jos kyse on päiväkotilapsista.

Porvoolaisen oppaan ei tarvitse kertoa paikallisen RKP:n puolueosastolle Porvoon väkilukua ja naapurikuntia. Mutta sen sijaan runebergeista ja muista taiteilijoista löytyy runsaasti anekdootteja, joita paikallisetkaan eivät välttämättä tiedä.

Oppaan pitää olla samalla taajuudella yleisönsä kanssa.

Esteettömyys

Jos haluat tehdä reitistäsi esteettömän, se pitää huomioida heti kävelyn suunnitteluvaiheessa. Reittivalinta pitää toteuttaa siten, että matkalle ei osu portaita (joita ei voi kiertää helposti), mukulakiviä tai muita esteitä.

Esteettömyys kannattaa pitää mielessä, vaikka et suunnittelisikaan esteetöntä reittiä. Joku asiakas saattaa tiedustella, että voiko retkelle tulla pyörätuolilla, jolloin sinulla pitää olla vastaus valmiina. Asiakkaalle voit myös rehellisesti todeta, että et ole esteettömyyden asiantuntija, etkä pysty pätevästi arvioimaan reittisi esteettömyyttä.

5 vinkkiä aiheen valintaan:

1. Seuraa intohimojasi. Valitse aihe, josta olet kiinnostunut. Älä tee sotakierrosta, jos sota ei kiinnosta. Valitse aiheeksi mieluummin 1800-luvun aateliset, homojen historia, Engelin arkkitehtuuri tai arjen design, jos ne kiinnostavat enemmän.

2. Ole valmis tekemään työtä aiheesi parissa. Lue, kirjoita, pengo arkistoja, juttele ihmisten kanssa. Voi olla, että aiheesi saakin ihan uuden suunnan. Tai löydät materiaalia kävelykierroksen jatko-osaan.

3. Valitse aihe, jonka toteuttaminen on realistista. Ravintolahistoria-kävelyä ei kannata suunnitella kylään, jossa on ollut yksi Esson baari. On myös tärkeää, että aiheestasi on riittävästi tietoa olemassa.

4. Rajaa aihe. Älä haukkaa liian suurta palaa kerralla. Mieti, kannattaisiko arkkitehtuurikävelyllä keskittyä yhteen arkkitehtiin sen sijaan, että kävisi läpi kaupungin koko arkkitehtuurin historian.

5. Etsi jotain uniikkia. Etsi jotain pähkähullua. Jotain mitä kukaan toinen ei tee. Saatat päätyä syvään katuosaan tai vuoren huipulle!

OSA 2

REITIN SUUNNITTELU

Opastetun kävelyn reitti pitää olla huolellisesti suunniteltu. Sen pitää olla juuri sopivan mittainen ja pysähtymispaikkoja tulee olla riittävästi. Myös alku- ja päätepisteet on valittava huolella.

Reitin aloituspaikka

Jos asiakkaalla on mahdollista erehtyä lähtöpisteestä, Murphyn lain mukaan joku aina erehtyy. Siksi esimerkiksi Kampin kaupakeskuksen pääovet eivät ole hyvä lähtöpaikka, sillä joku saattaa mieltää jonkun toisen sisäänkäynnin pääoviksi. Tai Koivusaaren metroaseman ovet, jos metroasemalla on kaksi sisäänkäyntiä.

Kerran eräs opas ilmoitti, että kierros lähtee Pihlajamäen ostarilta. 20 henkeä löysi oikean paikan, mutta 3 henkeä odotteli ostarin väärällä puolella ja missasi kierroksen. Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut järkevää ilmoittaa, minkä liikkeen edessä kokoonnutaan.

Lähtöpaikka on syytä ilmoittaa mahdollisimman selkeästi. Täsmällinen osoite on vähimmäisvaatimus. Aloitan Mannerheimin jalanjäljillä -kierrokseni osoitteesta Meritulinkatu 12. Siitä ei voi erehtyä. Se on yksi rakennus. Töölön Murhakävelyn aloitan Finlandia-talolta, osoitteesta Mannerheimintie 13. Mutta siinä on sellainen erehtymismahdollisuus, että joku saattaa odotella Finlandia-talon rannan puolella. Siksi olen täsmentänyt, että tapaamispaikka on Finlandia-talon pääovilla Mannerheimintie puolella.

Jos lähtöpiste on vaikkapa Senaatintorilla, kannattaa ilmoittaa, missä kohtaa toria tavataan. Siellä on kesäisin väkeä ruuhkaksi saakka, joulukuussa Tuomaanmarkkinat, keväisin mielenosoituksia ja mitä milloinkin. Silloin on hyvä kertoa, mistä kierros tarkalleen alkaa. Esimerkiksi: tapaaminen Aleksanteri II:n patsaalla. Ja silloinkin kannattaa

pitää kädessään kylttiä, joka kertoo mitä retkeä olet järjestämässä. Tässä jo luettelin muutamia syitä, miksi itse vältän aloittamasta retkiä Senaatintorilta.

Retken aloituspaikka pitää olla sellainen, jossa on runsaasti tilaa kokoontua. Puistot ja torit ovat hyviä aloituspaikkoja, sillä niihin isommatkin ryhmät mahtuvat vaivatta. Omat kierrokseni alkavat muun muassa Hietalahdentorilta, Telakkapuistosta, Ruttopuistosta tai Kampin torilta.

Joskus ei ole vaihtoehtoja. Mannerheimkierrokseni lähtee ahtaasta paikasta kerrostalon edestä. Mutta siinä ei ole muuta mahdollisuutta. Kierros käynnistyy paikasta, joka on merkityksellinen Mannerheimin lapsuuden kannalta. Mutta valitsin paikan siten, että juuri siinä kohtaa on leveä porttikongi, jonka edessä mahdollistaan kokoontumaan siten, ettei tukita ihan koko katua.

Pysähdyspaikkojen suunnittelu

Kävelyretkellä pitää pysähtyä moniin paikkoihin. Pysähdyspaikkojen suunnittelussa pitää ottaa monia asioita huomioon:

- Yhteys aiheeseen. Tärkeintä on se, että pysähdyspaikka liittyy kierroksesi sisältöön. Edes jonkun aasinsillan kautta. Jos kerron Murhakävelyllä poliittisista salamurhista, pysähdymme paikassa, jossa sellainen on tapahtunut. Jos sotakävelyllä kerron hälytysjärjestelmästä, stoppi on paikassa, jossa vanha hälytys sireeni on nähtävällä. Joskus olen ollut asiakkaana kierroksella, jossa puheella ei ollut aina mitään yhteyttä kysei-

seen lokaatioon. Kävelyllä ollaan siksi, että tutustutaan paikkoihin. Autenttisilla paikoilla tapahtumat ja historia heräävät eloon. Muuten saman tarinan voisi kertoa kansalaisopiston luentosalissa.

- Turvallisuus. Pysähdyspaikan pitää olla turvallinen. Se ei saa olla keskellä pyörätietä tai autotien reunassa. Älä laita ihmisiä seisomaan Kolera-altaan reunalle selkä merelle päin. Yksi harha-askel ja kävelyretki muuttuu sukelluskurssiksi.

Vedän kierrosta Helsingin Kivikossa, jossa tutustutaan ensimmäisen maailmansodan aikaisiin linnoituksiin ja luoliin. Siellä on vaarallisia, jopa 10 metriä syviä rotkoja ja pystysuoria pudotuksia. Korostan, että voitte kurkata rotkon reunalta alas, mutta käyttäkää äärimmäistä varovaisuutta, menkää vain pari henkeä kerralla kurkkimaan ja älkää missään nimessä tönikö toisianne.

- Melu. Aina ei ole mahdollista, mutta pysähtymispaikka kannattaa valita siten, ettei se ole kovin meluisa. Ei pysähdytä mielellään autotien ja junaradan välittömään läheisyyteen. Jos pysäytät ryhmän ratikkakiskojen viereen, saat varautua huutokilpailuun ratikoiden kanssa, ja sen kisan todennäköisesti häviät. Siinä kärsivät sekä äänijänteesi että kuunteleva yleisösi.

Joskus valittu hiljainen paikka muuttuu äänekkääksi, kun vieressä on käynnissä tiettyt, joku leikkaa ruohoa tai käynnistää lehtipuhaltimen. Katusoittaja saattaa aloittaa serenadin juuri samaan aikaan, kun avaat suusi. Silloin kannattaa suosiolla hieman vaihtaa paikkaa. Asiakkaille voi avoimesti kertoa, että miksi jouduttiin siirtymään. Punavuoren Murhakävelyllä pysähdytään Tarkk'ampujankadulla talon edessä, johon liittyy eräs rikostapaus. Kerran siinä tehtiin äänestä julkisivuremonttia, joten vein ryhmän korttelin päähän. Siellä sanoin, että "tapaus liittyy tuohon harmaaseen rakennukseen, jonka näette tuolla sadan metrin päässä". Jokainen ymmärsi tilanteen.

- Tilava paikka. Pysähdyspaikkoihin pätee sama kuin aloituspisteeseen. Pysähdyspaikkojen on hyvä olla sen verran tilavia, että niissä mahtuu vaivatta isompikin ryhmä ko-

koontumaan. Torit, aukiot, kävelykadut ja puistot ovat hyviä. Mutta aina ei voi valita, ja joskus ryhmä täytyy mahduttaa ahtaaseenkin tilaan. Helsinki sodassa -kävelyllä pysähdyn ryhmän kanssa Dianapuistossa, Kasarmitorilla, Vanhassa kirkkopuistossa, Esplanadin puistossa ja Kolmen sepän aukiolla. Parissa kohtaa joudutaan pysähtymään ahtaassa kivikaupungissa. Jos ryhmä on iso, ohjaan heidät seisomaan jalkakäytävälle seinän viereen. Kävelen itse kadun toiselle puolelle ja kerron sieltä tarinani kantavalla äänellä. Välillä välistämme suhahtaa jokunen auto, mutta pidän siinä kohtaa taukoa.

Kill Your Darlings

Kävelykierrokselle ei yleensä mahdu mukaan kaikki haluamasi asiat ja paikat. Jotain täytyy jättää pois. Pitää tehdä rajauksia.

Kun suunnittelin Murhakävelyä Töölöön, aloitin kartoittamalla kaikki Töölön alueella tapahtuneet historialliset rikoskeissit. Seuraavaksi sijoitin ne (virtuaalisilla) nuppineuloilla kartalle. Tämän jälkeen katsoin, miten pisteiden välille saa järkevän kävelyreitit. Väistämättä monet tapauksista jäivät kierrokselta pois, koska ne eivät millään sopineet reitin varrelle. Se jäi harmittamaan, mutta se oli pakko tehdä.

Kävelyreitit suunnitteluun pätee osaltaan kirjailijoille tuttu ohje: Kill Your Darlings. Älä vie opastettavia väkisin suosikkipaikkaasi, jos se ei kerta kaikkiaan sovi reittiin.

Kierroksen lopetuspaikka

Tämä on jo tuttua. Kierroksen lopetuspisteen tulee olla turvallinen, tilava ja avara paikka, jonne ryhmä vaivatta mahtuu. Mielellään paikan tulee olla melko hiljainen. Ja lisäksi sen pitäisi liittyä jotenkin kierrokseen teemaan. Helsingin keskustan Murhakävelyn päätän Suomen kenties tunnetuimpaan salamurhaan, pysähdyspaikka on Senaatintorilla. Mannerheim-kierroksen päätän Eduskuntatalon portaille ja näytän kuvaa, jossa Marski laskeutuu samoja portaita 1944, kun hänet oli juuri valittu presidentik-

si. Paikka on tilava isommallekin ryhmälle ja kierroksen teema huipentuu siinä.

Jos kierros ei pääty lähtöpisteeseen, on kohteliasta vielä varmistaa, löytävätkö kaikki paikalta pois. Eduskuntatalon lähes kaikki tietävät, mutta jos ollaan kierrelty Töölön kortteleita ristiin rastiin, monet saattavat olla hieman hukassa, missä ollaan. Etenkin, jos ryhmä ei koostu paikallisista. Kun johdetaan ryhmää linnoitusretkellä Kivikossa, poukkoilemme kalliolta toiselle, etenemme pieniä polkuja, vaellamme yhdyskäytävien pohjalla ja kävelemme tykkiteitä. Kun retki päättyy, jokaisella on kompassi sekaisin. Silloin oppaan tehtävä on johdattaa kävelijät pois metsästä. Tässä tapauksessa vien ryhmän takaisin lähtöpaikkaan.

Kierroksen kesto

Opastetut kävelykierrokset ovat usein noin 60-120 minuutin mittaisia. Alle tunnin mittaiset kierrokset tuntuvat asiakkaista tynkiltä, yli kahden tunnin kierroksilla alkaa keskittymiskyky herpaantua. Noin puolitoista tuntia on aika yleinen mitta. Mitä siinä ajassa ehtii?

Oma nyrkkisääntöni on, että puolessatoista tunnissa ehtii noin 12 pysähdystä ja jokaisessa pysähdyspaikassa ollaan noin viisi minuuttia. Tämä toimii omalla kohdallani Helsingin keskustan alueen kierroksissa. En halua pitää pitkiä esitelmiä ja siksi pysähdyksetni ovat melko lyhyitä. Silloin myös ehtii nähdä paljon.

Kaikilla toki on omat tyylinsä. Joku osaa kertoa pitkiäkin tarinoita sujuvasti ja elävästi. Luontoretkillä voi pysähtymispaikkoja olla enemmänkin - tai vähemmän. Tilanteen mukaan.

Kierroksen ilmoitetusta kestosta kannattaa pitää kiinni. Se on osa hyvää asiakaspalvelua. Jos on ilmoittanut kestoksi puolitoista tuntia, kierros ei saa kestää kahta ja puolta tuntia. Tietysti kierroksen keston pikkuisen vaikuttaa ryhmän koko, sää ja monet muut asiat.

Testaa tuotettasi

Olet suunnitellut reitin ja kaikki alkaa olla valmista ensimmäistä kierrostasi varten. Paperilla kaikki näyttää täydelliseltä. Silloin kannattaa pyytää kavereita, kollegoja ja sukulaisia testikierrokselle. Kun pääset konkreettisesti vetämään kierrosta, huomaat reittisi sudenkuopat. Silloin myös näet, mitkä kohdat toimivat.

Pyydä testiryhmältä palautetta. Jaa heille vaikka palautelomakkeet, jotka he voivat täyttää. Jotkut luovat Googleen palautekaavakkeen, jonka voi täyttää nimettömänä.

OSA 3

KIERROKSELLA RYHMÄN KANSSA

Kävelyn aikana tulee huomioida monia asioita: oma esiintyminen, ryhmän kuljettaminen, ympäristö, turvallisuus ja sääolot.

Vuorovaikutus asiakkaiden kanssa

Muista, että oppaana olet asiakaspalveluammattissa. Saavu ajoissa paikalle, mielellään kymmenisen minuuttia ennen kierroksen alkua. Toivota asiakkaat hyvin tervetulleiksi.

Älä kiirehdi pois kierroksen jälkeen. Jää kuuntelemaan, jos asiakkailla on kysymyksiä tai muuta kerrottavaa. Usein heillä on. Murhakävelyiden jälkeen asiakkailla on usein omia tarinoita, joita he haluavat jakaa. Erään naisen sukulainen oli taannoin surmattu samuraimiekalla. Toinen asiakas kertoi olleensa Myyrmannin kauppakeskuksessa juuri ennen kuin siellä räjähti. Sotakävelyillä ihmiset mieluusti kertovat omaan sukuunsa liittyviä tarinoita. Jonkun vanhemmat ovat olleet sotalapsina Ruotsissa, jonkun isoäiti pelastui täpärästi Helsingin suurpommituksissa.

Asiakkaiden tarinoita kannattaa kuunnella ja niistä voi oppia. Niistä saa uusia anekdootteja ja tiedonjyviä, joita voi hyödyntää kierroksella myöhemmin.

Myönnä myös oma tietämättömyytesi. Et voi olla kaikkietävä. Varaudu siihen, että kierroksella saattaa olla ihmisiä, jotka tietävät asiasta sinua enemmän. Tässä esimerkki, miten ei kannata käyttäytyä. Kerran eräs opas kertoi Snellmanin patsaasta ja asiakas korjasi oppaan kertoman faktan. Opas jopa hieman närkästyi ja sanoi, että kyllä hän tietää mistä puhuu. On tullut luettua asioita. Kierroksen edetessä asiakas kuiskasi, että hän on Snellmanin sukuseurasta, mutta ei kohteliaisuuttaan alkanut oppaan kanssa

vänkäämään asiasta.

Kerran vedin Murhakävelyn KRP:n väelle, jossa oli muun muassa rikostutkijoita. Kun kerroin vanhoista selvittämättömistä rikoksista, näin heidän ilmeistään, että siellä tiedetään jotain sellaista, mitä minä en tiedä. Mutta eivät he luonnollisestikaan voineet paljastaa tietojaan.

Monilla kierroksilla pidän vuorovaikutusta yllä kyselemällä yleisöltä pieniä knoppeja. Mitä tapahtui Finlandia-talossa kesällä 1975? Mikä on Helsingin vanhin ravintola? Mikä oli maailman ensimmäinen suorassa tv-lähetyksessä tapahtunut murha? Kuka oli Suomen ensimmäinen presidentti? Kysymykset saavat yleisön älynystyritä liikkeelle.

Oppaan kannattaa opetella myös pientä small talkia. Vastaan voi tulla tilanteita, joissa opas joutuu hetken viihdyttämään ryhmää. Kenties rankkasade ajaa ryhmän vartiksi porttikonkiin. Silloin on hyvä, jos oppaalla on jotain puheenaiheita takataskussa. Päivän politiikasta ei kannata kysellä, mutta voi tiedustella, mitkä ovat asiakkaiden suosikkipaikkoja kaupungissa, missä he mieluiten retkeilevät tai ovatko jo käyneet tutustumassa keskustakirjasto Oodiin.

Prujut eli muistiinpanot

Ammattislangilla muistiinpanoja kutsutaan prujuiksi. Se on paperinivaska, johon opas on koonnut kaiken tarvittavan tiedon kierroksestaan. Todellinen ammattiopas vilkaisee prujut läpi ennen kierrosta, heittää ne kassin pohjalle ja ryhtyy hommiin. Tämä

Esiintyminen kävelyllä

Esittely

Faktat tiskiini. Kerro kuka olet, mistä tulet, ketä edustat ja mitä on luvassa. Kerro kuinka kauan kierros kestää, missä liikutaan ja mihin päädytään. Asiakkaalla on oikeus tietää, kenen kanssa ollaan tekemisissä ja mitä tehdään.

Ensivaikutelma

Kun tapaat asiakasryhmäsi ensimmäistä kertaa, tervehdi heitä iloisesti ja katso silmiin. Ensivaikutelma on tärkeää. Älä käytä aurinkolaseja.

Hymyile

Ole positiivinen, iloinen mielentila tarttuu yleisösi. Älä kuitenkaan ole teennäinen, ylipirteä. Myös teennäisyys välittyy yleisösi. Ja muista tilannetaju: kun Murhakävelyllä kerron naisesta, joka on surmattu kellariin, silloin ei paljon naurata. Samoin silloin, kun sotakävelyllä kerron pommi-iskusta, joka surmasi 50 nuorta. Pitää olla vakava silloin, kun tilanne vaatii. Mutta vakaakin tilannetta voi keventää huumorilla. Huumori on taitolaji.

Liiku puhuessasi

Yleisön mielestä on mukavampaa seurata ihmistä, joka hieman liikkuu. Voit vaikka kävellä kolme askelta oikealle, olla hetki paikallaan ja kolme askelta vasemmalle. Mutta liiku rauhallisesti, älä levottomasti.

Puhu käsilläsi

Käsillä puhuminen tuo eloa esitykseesi. Jos Linnunlaulun huvila-alueella kerron Villa Kivestä, näytän missä se on. Kun kerron räjähtävästä veneestä, avaan käden nyrkistä auki kuvaillakseni räjähdystä. Käsilläpuhuminen pitää tehdä hallitusti, ei liian vilkkaasti.

Tunnista omat maneerisi

Jotkut kävelevät puhuessaan, toiset nyökyttelevät puhuessaan, kolmannet pitävät puheessaan taukoja. Maneerit ovat osa persoonaa, ne voivat olla söpöjä, mutta myös häiritseviä. Tärkeintä on tunnistaa omat maneerit. Sen jälkeen niitä voi tarvittaessa karsia.

Älä keskity liikaa yleisöön

Erään puhe- ja esiintymiskouluttajan ohje on: Keskity 80 prosenttia itseesi, 20 prosenttia yleisöön.

Älä käännä selkäsi yleisölle

Jos esittelet Presidentinlinnaa, asemoi yleisösi siten, että linna on oman selkäsi takana ja yleisö näkee sen edessään. Silloin heidän ei tarvitse kurkkia oman niskansa yli. Voit luottaa siihen, että presidentinlinna ei häviä mihinkään, vaikka et sitä katsoisikaan. Puhu yleisölle, älä talolle.

Hyppää korokkeelle

Jos pysähdyspaikassa on joku sopiva kivi tai koroke, voit hypätä sen päälle, jolloin yleisösi näkee sinut paremmin. Myös äänesi kuuluu kauemmas.

Loppuvaikutelma

Päätä kierros iloisesti, jotta yleisölle jää hyvä fiilis. Monet yleisöstäsi tulevat muistamaan sinut, ei puheitasi. Osa saattaa vielä vuosienkin päästä muistaa sen ”äärimmäisen mukavan oppaan” vaikka sanomasi olisi unohtunut ajat sitten.

toimii silloin, kun oppaan repertuaarissa on yksi tai kaksi kierrosta, joita hän vetää säännöllisesti.

Minulla taas on plakkarissa noin 10-15 kierrosta, joita vedän. Suosituimmat kierrokset muistan ulkoa, mutta joillekin kierroksille joudun ottamaan prujut mukaan. Niistä sitten tarkistan matkan aikana lähinnä vuosilukuja ja muita yksityiskohtia. Olen laminoinut ne nätisti ja toisella puolella on joku aiheeseen liittyvä kuva. Ne toimivat lähinnä henkisenä tukena.

Vaikka en muistakaan ihan jokaista yksityiskohtaa ulkoa, lähtökohtaisesti oppaan tulisi hallita materiaalinsa vaikka unissaan. Oppaan tulee hallita aiheestaan paljon enemmän kuin hän kierroksella kertoo. Asiakkaat kuulevat vain jäävuoren huipun.

Pitää muistaa, että kierroksen ei tarvitse joka kerta olla samanlainen. Mannerheimkierroksella kerron Ritarihuoneen edessä Mannerheimin suvun historiaa. Voisin pitää aiheesta puolen tunnin luennon, mutta kierroksella on noin viitisen minuuttia aikaa kertoa siitä. Kertaan keskeiset kohdat, joita höystän muutamilla anekdooteilla. Tarinat hieman vaihtelevat kerrasta toiseen. Ajan saatossa huomaan, mistä tarinoista ihmiset innostuvat, mitkä kohdat saavat heidät hymyilemään ja missä kohdin he näyttävät tympääntyneiltä. Kierros kehittyy ja on seuraavalla kerralla taas piirun parempi.

Rekvisiitta - tarvitaanko sitä?

Rekvisiitta elävöittää kierrosta. Joskus opas on itsessään niin eloisa ja kiinnostava, että häntä seuraa ja kuuntelee mielellään, vaikka hänellä ei olisi minkäänlaista rekvisiittaa mukanaan.

Rekvisiittaa ovat kaikki kuvat, kartat, piirrokset ja muut tarinaa havainnollistavat asiat. Vain mielikuvitus on rajana, minkälaisista rekvisiittaa voi ottaa mukaan. Suurimmiin rekvisiitta voi olla pukeutumista. Draamaopastuksilla oppaat pukeutuvat 1800-luvun aatelisrouvan tai piian asuun.

Rekvisiitta voi olla musiikkia. Olin Tukholmassa Abba-kierroksella, jossa opas soitti kannettavan äänenvahvistimen kautta Abbaa, kun siirryimme paikasta toiseen. Haus-

ka idea, mutta jos meinaat kopioida idean, niin varmista ensin Teostosta, että oikeudet ovat kunnossa.

Minä käytän opastuksissani runsaasti vanhoja lehtileikkeitä. Murhakävelyillä esittelen iltapäivälehtien lööppejä ja otsikoita: ”Tähtitorninmäen murha täydellisesti selvitetty - hovimestari syyllinen.” Sotahistoriallisella kävelyllä esittelen sota-aikaisia valokuvia. Vedän myös kierrosta, jossa tutustutaan Helsingin purettuihin taloihin. Nii- tä on vaikea havainnollistaa ilman valokuvia.

Kenties valokuvat ja lööpit ovat minulle myös turvakeino. En ole luonteeltani ihminen, joka rakastaa olla keskipisteenä. Valokuvien avulla saan ihmisten huomion hetkeksi pois itsestäni. Kun ihmiset keskittyvät toviksi valokuvaan, saan pienen hengähdystauon, ja sitten olen taas valmis hypäämään valokeilaan.

Kuvat toimivat minulla myös muistivälineenä. Valokuvien avulla muistan asioita, joista minun piti puhua.

Mikrofoni vai ei?

Minulla on niin kantava ääni, että olen vetänyt Murhakävelyitä 60 hengelle ilman äänenvahvistinta. Silloin ääntä joutuu korottaa niin paljon, että kaikki lähialueen asukkaatkin tietävät, kuka on murhattu missäkin talossa. Mutta niin ison ryhmän kanssa ääni todella on koetuksella, eikä sellaisia jaksa päivittäin tehdä. Lisäksi pitää olla tarkkana, ettei puhe mene huutamiseksi. Äänekkään puheen ja huutamisen välinen ero on hiuksenhieno.

Kaikilla ei ole yhtä voimakasta ääntä kuin minulla. Monilla oppailla 20 hengen ryhmä alkaa olla maksimi, jonka kanssa pärjää ilman äänenvahvistinta. Toki paljon riippuu ympäristöstä. Luonnonhelmassa ääni kantaa helpommin linnunlaulun yli kuin Stadin ytimessä raitiovaunun jirskunnan yli.

Jos äänesi on hento, tai ryhmä suuri, ovat mikrofoni ja kannettava äänenvahvistin oivallisia apuvälineitä. Järjestelmiä löytyy monen lähtöön, hintahaitari on 50 eurosta 500 euroon.

Mikrofoneja on monenlaisia. On hands free -mikkejä, jotka saa asennettua suun

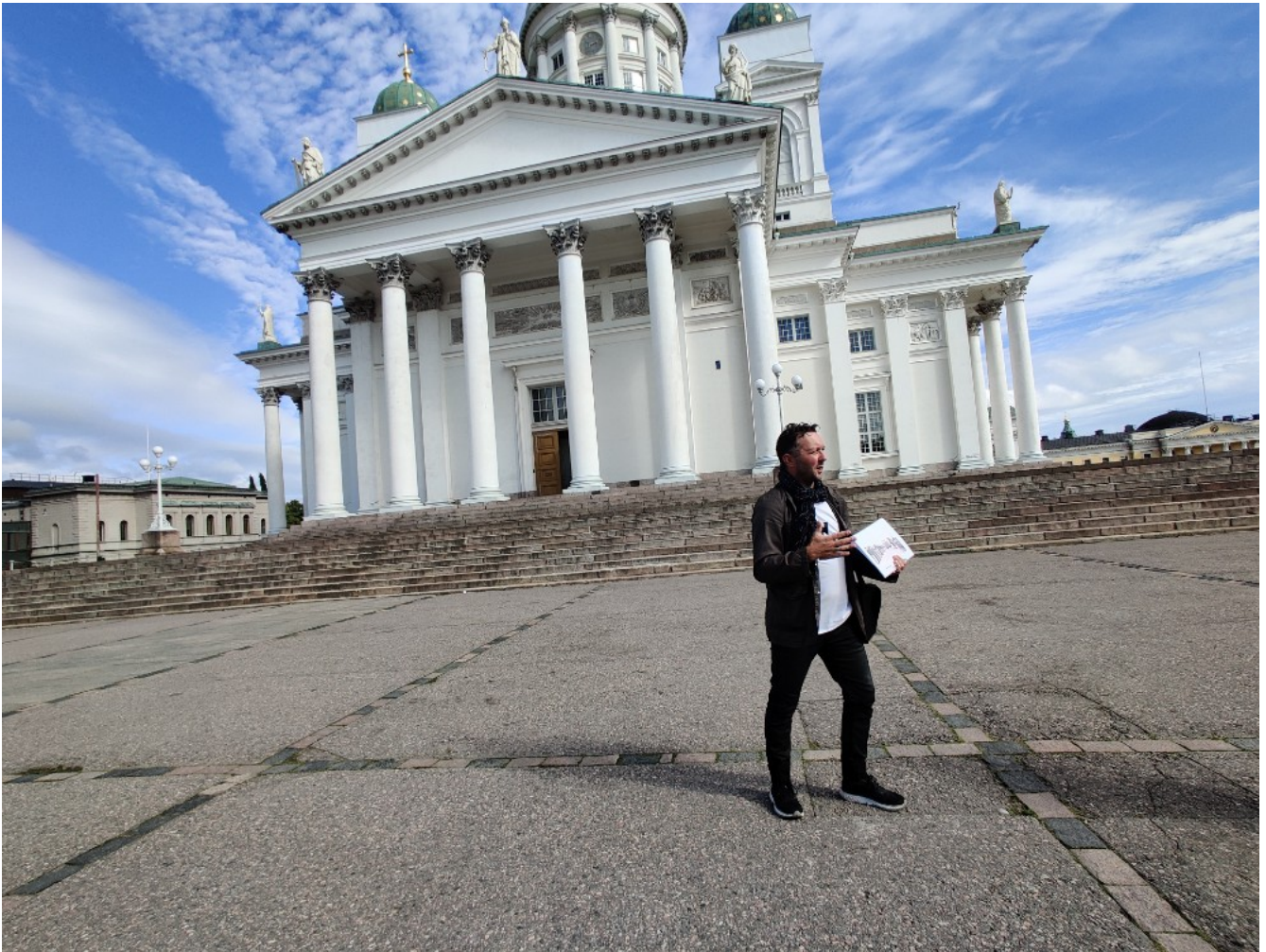
eteen. Pitää olla tarkkana, että mikrofoni on riittävän lähellä suuta.

Jos sinulla on kädessä pidettävä mikrofoni, niin peukkusääntö on hyvä pitää mielessä. Se tarkoittaa, että pidä mikrofontia nyrkin sisällä siten, että peukalo on itseesi päin. Sitten asetat peukalon alahuuleesi tai leukaan kiinni. Silloin kun käännät päätäsi vasemmalle, mikrofoni seuraa mukana, jos peukalosi on leuassa kiinni. Muuten saattaa käydä helpposti niin, että pää ja suu kääntyy, mutta mikrofoni ei seuraa perässä.

Muistilista - mitä mukaan?

Kun lähdet opastamaan, ota ainakin nämä mukaan:

- Prujut. Eli paperit ja muistiinpanot.
- Sateenvarjo, sadetakki, sadeviitta. Sateen uhkaa ei Suomessa pidä koskaan aliarvioida.
 - Riittävästi vaatetta. Opas ei saa jäättyä. Opas on kuin lapsi. Jos oppaalla ei ole kiva, ei ole yleisölläkään.
 - Ensiapupakkaus. Pieniä haavoja varten siteitä ja laastareita.
 - Juomapullo. Kuumalla säällä pakollinen. Mutta milloin tahansa voi lentää ötökkä suuhun tai katupöly kuivattaa kielen.
 - Kännykkä. Varmista, että akkua on riittävästi. Esimerkiksi sairaskohtauksen varalta. Tai jos joutuu soittamaan taksin asiakkaalle, joka nyrjäyttää nilkkansa.
 - Rekvisiitta. Jos tarvitset kierroksella jotain havainnollistavaa materiaalia: valokuvia, karttoja, yms. Kun vedän kierrosta ensimmäisen maailmansotien luoliin ja linoituksiin, esittelen kierroksen päätyttyä usein lukusuosituksia aiheeseen liittyen.
 - Mikrofoni ja kaiutin (plus patterit tai akku), jos sellaista käytät.

OSA 4

TURVALLISUUS

Kävelyretkien lähtökohtana pitää aina olla, että asiakkaat tuntevat olonsa turvalliseksi. Eikä haittaa yhtään, jos opaskin tuntee. Turvallisuuteen vaikuttavat monet seikat. Helsingin kivikaupungissa vaaranpaikkoja voivat olla raitiovaunut ja taskuvarkaat, kun taas luontoretkillä suurimpia riskejä saattavat olla jyrkänteiltä putoaminen, nilkkojen nyrjähtäminen ja ampiaisen pisto.

Viranomaiset eivät vaadi kaupunkikävelyiltä turvallisuussuunnitelmaa, mutta sellainen on oltava, jos opastettu retki tapahtuu vaikkapa luonnossa, pyörillä, kanootilla, yms.

Huomioitavia turvallisuuteen vaikuttavia seikkoja:

Sää

Suomen sää ja neljä vuodenaikaa aiheuttavat monenlaisia ongelmia ja yllättäviä tilanteita. Kesällä haasteet ovat erilaisia kuin talvella.

Kuumalla säällä pitää varata vettä mukaan ja muistuttaa siitä myös asiakkaita. Helteellä suojataan pukeutumisella pää ja tehdään pysähdykset mahdollisuuksien mukaan varjoon.

Me suomalaiset emme ole sokerista, mutta rankkasateella kannattaa hetkeksi hakeutua suojaan. Ukkosella pysytään pois aukeilta toreilta.

Kovalla tuulella puista saattaa irrota oksia, eikä esimerkiksi rakennustelineiden viereen ole syytä jäädä.

Talvella varoitetaan asiakkaita liukkaudesta. Etenkään ulkomaalaiset eivät aina edes ymmärrä, miten liukasta kaduilla voi olla. Talvella ei myöskään kannata pysähtyä paikkaan, jossa mahdollisesti voi jäädä katolta putoavan lumen tai jään alle. Ulkomaalai-

sista sekin tosin saattaisi olla eksoottinen tapa loukkaantua.

Syksyn ja pimeän tullen heijastimet mukaan.

Liikenne

Ylitetään kadut suojateitä pitkin ja vihreitä valoja noudattaen. Ei kävellä pyörätiellä eikä autotiellä. Kerran kävi niin, että pysähdyn ryhmän kanssa punaisiin valoihin. Autoja ei tullut, joten ryhmä alkoi valua punaisia päin. Minä kiltisti odottelin, kunnes valo vaihtui vihreäksi ja otin ryhmän kiinni. Practice what you preach!

Eri paikoissa on erilaiset vaarat. Jos ryhmä on tullut maaseudulta Helsinkiin, ei välttämättä osata automaattisesti varoa raitiovaunuja, sähköskutteja ja muita kaupunkilaisten villityksiä. Aina ei myöskään osata erottaa pyörätietä kävelytiestä.

Taskuvarkaat

Helsingissä taskuvarkaat ovat yleinen riisa. Siitä pitää varoittaa asiakkaita etukäteen. Lompakkoja ja kännyköjä ei kannata säilyttää takataskussa. Opas voi myös havainnoida ympäristöä ja tarkkailla tilannetta, jos näkee ryhmän seassa porukkaa, joka ei siihen kuulu. Taskuvarkauksia sattuu yleisimmin paikoissa, joissa on muutenkin paljon

väkeä, kuten Senaatintori, Kauppatori ja Aleksanterinkatu.

Pysähdyspaikat

Kierroksen alku- ja loppupaikat sekä kävelyn aikaiset pysähtymispaikat pitää valita siten, ettei niissä ole vaaranpaikkoja. Pysähdytään turvallisiin paikkoihin: ei lähelle autotietä, ei parkkipaikalle, ei pyörätielle. Jos mahdollista, niin ei pysähdytä aivan merenrantaan, josta asiakas voisi vahingossa pudota veteen. Kootaan ryhmä mielellään tasaiselle alustalle, ei jyrkkään mäkeen.

Eksyminen ryhmästä

Helsingissä on normaaleina kesinä paljon matkailijoita ja ryhmiä liikkeellä. Jos viet ryhmäsi Senaatintorille, on mahdollista, että joku eksyy ryhmästäsi. Monilla matkanjärjestäjillä ja oppailla on plakaatit tai viirit, joita seuraamalla pysyy oppaan perässä. Itse vältän Senaatintoria kuin ruttoa. Helsingissä on paljon muitakin kiinnostavia paikkoja. Silti joku lammas saattaa eksyä laumasta. Jos kyseessä on yksityistilaisuus, kuten yhdistys tai firma, on ryhmän henkilöillä (vetäjällä) yleensä toistensa yhteystiedot ja puhelinnumerot, joiden avulla tavoittavat eksyneen.

Jos kyse on yleisötilaisuudesta, jonne on myyty lippuja, niin silloin oppaalla ei yleensä ole asiakkaiden yhteystietoja ja päinvastoin. Eksymistä voi pyrkiä välttämään siten, että opas kertoo aina, mihin seuraavaksi kävelään. Se on muutenkin hyvä tapa. Ja jos joku jää liikennevaloihin, häntä odotetaan. Ryhmän henkilömäärästä kannattaa pitää lukua.

Sairauskohtaukset, loukkaantumiset

Ensiaputaidot (elvytys, yms.) pitää hallita. Lisäksi hätäkeskuksen (112) ja myrkytystietokeskuksen (0800 147 111) numerot on oltava muistissa.

Ensiapupakkaus on hyvä olla mukana. Jos joku asiakkaista kaatuu, ensiapupakkauksen välineillä saa puhdistettua haavan ja laitet-

tua laastarin. Myös nyrjähtäneeseen jalkaan tai käteen saa siteen. Joskus opaskin saattaa kompuroida muutenkin kuin sanoissaan. Retkeilyyn tarkoitetut ensiapupakkaukset mahtuvat pieneen tilaan.

Lääkkeitä asiakkaille ei saa koskaan antaa, sillä emme voi olla varmoja, onko hänellä jokin sairaus tai toinen lääkitys, joka estää lääkkeiden nauttimisen.

Jos opas saa sairauskohtauksen, kannattaa toivoa, että ryhmässä on joku, joka hallitsee elvytyksen ja hätänumero on heille tuttu. Jonkinlainen henkilökortti kannattaa pitää varmuuden vuoksi mukana, jotta oppaan henkilöllisyyttä saadaan selville.

Hyönteiset ja eläimet

Todennäköisin eläimen aiheuttama haitta lienee ampiaisenpisto. Luonnossa voi olla lisäksi punkkeja. Jos oikein huono tuuri käy, ohikulkeva koira voi purra. Näihin on hankala varautua ennalta mitenkään. Kyypakkausta voi pitää mukana, mutta kuten edellä mainittiin, asiakkaille ei mielellään anneta lääkkeitä. Tai ainakin tulee tehdä kyllin selväksi, että vastuu ei ole oppaalla.

Häiriköt

Joskus joku ulkopuolinen henkilö tulee häiritsemään kierrosta. Silloin yleensä auttaa kohtelias puhuminen, tai siirtyminen ryhmän kanssa seuraavaan paikkaan. Jos ei muu auta, on soitettava hätäkeskukseen.

Usein Helsingin keskustassa joku ulkopuolinen jää kuuntelemaan, kun kerron tarinoita pommituksista tai henkirikoksista. Yleensä annan heidän kuunnella tarinan loppuun. Puutun siihen vasta, jos he seuraavat perässä seuraavaan kohteeseen. Harvoin seuraavat.

Monesti ulkopuoliset tuovat lisämaustetta kierrokseen. Kerran eräs mies pysähtyi kuuntelemaan, kun kerroin ministeri Ritavuoren murhasta. Lopuksi hän totesi: "Vaimoni on yrittänyt murhata minut kolmesti". Sitten hän jatkoi matkaa. Eräänä toisena kertana Punavuoressa kerroin ryhmälle selvittämättömästä henkirikoksesta. Kun lope-

tin, neljännen kerroksen ikkunasta kuului:
"Niin minä vuonna tämä tapahtui?"

Tällaiset tapaukset saavat ryhmässä aikaan aitoa hilpeyttä. Kaupungissa kun ollaan, niin sinne mahtuu monenlaista väkeä. Arkkitehtuurikierroksella kerroin Suomen pankista, kun pankin pääjohtaja Erkki Liikainen käveli ohi ja pysähtyi kuuntelemaan. Sitten hän kertoi rakennuksesta muutaman yksityiskohdan. Se piristi kummasti kierrosta.

Esteettömyys

Huomioi asiakkaiden erityistarpeet. Pidä kävelyn vauhti sellaisena, että hitaimmatkin pysyvät mukana. Välillä voi kysyä asiakkailta, onko vauhti sopiva. Jos reitillä on portaita, suunnittele jo etukäteen, mistä ne pääsee kiertämään. Kierroksella voi olla mukana pyörätuoleja, lastenvaunuja ja polkupyöriä.

Vessat

Selvitä, missä reittisi varrella on yleisiä vessoja tai ravintoloita, joissa voi käydä tarpeilla. Hätä saattaa yllättää milloin tahansa, niin oppaan kuin asiakkaankin.

OSA 5

HINNOITTELU JA MARKKINOINTI

Opastettuja kävelykierroksia voi hinnoitella monilla eri tavoilla. Hintaan vaikuttaa kierroksen sisältö, opastuksen kesto ja ryhmän koko. Myös se vaikuttaa, toimitko yrittäjänä vai työskenteletkö freelancerina verokortilla. On myös monia tapoja ja kanavia saada oma kierros myyntiin.

Kierroksen brändääminen

Kun olet suunnitellut kierroksen, sille pitää keksiä nimi. Se on keskeinen osa kierroksen brändäämistä. Nimi kannattaa pitää lyhyehkönä, konkreettisenä ja ytimekkäänä. Nimen tulee kertoa, mistä kävelyssä on kyse.

Murhakävely, Kieltolakikävely, Kirjakävely ja Vallisaari-kierros ovat ytimekkäitä ja iskeviä nimiä, joista käy selväksi kävelyn idea. Murhakävely on parempi nimi kuin Sukellus Helsingin Punavuoren rikollisten, trokareiden ja murhamiesten maailmaan.

Kierroksen nimen tulee olla selkeä. Helsingin prostituution historia, Hietaniemen Taiteilijakukkula, Töölön arkkitehtuurikävely, Toukolan patsaskierros, Vallilan katutaidekävely tai Kaivopuiston kulttuurihistoriaa ovat kaikessa yksinkertaisuudessaan hyviä nimiä, koska niistä käy kierroksen idea heti selväksi. Katutaiteesta kiinnostuneet asiakkaat osaavat pelkän nimen perusteella hakeutua katutaidekierrokselle. Töölön arkkitehtuurikävely on toimivampi nimi kuin Hilding Ekelundin, Selim A. Lindqvistin ja Alvar Aallon arkkitehtuurin jäljillä Töölössä.

Usein kierrokset keskittyvät jonkun henkilön ympärille. Paljon käytetty nimeämistyyli on esimerkiksi Mannerheimin jalanjäljillä. Tai Lars Sonckin Maarianhamina. Ne toimivat, aina ei tarvitse pyörää keksiä uudestaan. Kierroksen nimessä ei kuitenkaan kannata käyttää nimiä, jotka eivät kerro suurelle yleisölle mitään. Matti Hauptin taiteen

jäljillä on varmasti kiinnostava kierros, mutta voi miettiä, jos sen kuitenkin nimeäisi vaikkapa Etelä-Helsingin veistoskävelyksi.

Jos haluaa lähteä kikkailemaan nimen kanssa, se tulee tehdä harkiten. Jäljet johtavat syltityhtaalle -kierros on arvoituksellinen, mutta ainakin monet helsinkiläiset tietävät, että sillä viitataan Tattarisuon ruumislöytöihin 1930-luvulla. Jäljet johtivat syltityhtaalle, mutta kuinka sitten kävikään? Se selviää kierroksella. Kierros on myynyt hyvin Helsingin kävelyfestivaalilla. Se toimii.

Mutta aina abstrakti nimi ei toimi. Eräs opas veti kävelyfestivaalilla Empire-Helsingin taiteesta kertovan kierroksen otsikolla Aleksanteri ja viisas hiiri. Se ei avautunut yleisölle ja lippuja myytiin vain muutama. Kyseisen oppaan tuntien kierroksessa ei varmasti ollut mitään vikaa. Hän vetää huippukierroksia. Brändääminen ei vain tuossa kohtaa onnistunut. Mutta ei hätää. Jos tuote on muuten kunnossa, niin sen voi brändätä aina uudestaan.

Tärkeää on myös se, ettei nimi johda harhaan. Nimi on kuin lehtiotsikko. Sille pitää olla katetta sisällössä. Jos asiakas tulee Helsinki sodassa -kierrokselle, hän olettaa kuulevansa tarinoita sodasta eikä arkkitehtuurista.

Joskus joutuu tekemään kompromisseja. Vedin kierroksen, jossa kerroin Bobrikovin murhasta ja muista sortokauden veritöistä Helsingissä. Bobrikovin murhan jäljillä olisi ollut hyvä ja iskevä nimi, mutta koin, että se

johtaa hieman harhaan, sillä iso osa kierroksesta kuluu muiden sortokauden tarinoiden parissa. Lopulta kierroksen nimeksi jäi Bobrikin murha ja muita veritekoja sortokauden Helsingissä. Nimi oli pitkä kuin mikä, mutta ilmeisesti aihe kiinnosti sen verran, että kierrokset olivat loppuunmyytyjä.

Kierroksen hinnoittelu

Jos opas tekee opastuksia toisen yrityksen palveluksessa tai tilauksesta, silloin ei tarvitse pätkäillä myyntihintoja. Tietysti oma työ pitää silloinkin osata hinnoitella. Silloin voi turvautua vaikkapa opasjärjestöjen ja -liittojen suosituspalkkioihin, jotka ovat noin 30-40 euroa alkavalta tunnilta.

Mutta jos myyt itse tuotettasi, joudut pätkäilemään enemmän hinnoittelua. Kävelyretkiä on monenhintaisia. On ilmaiskierroksia ja niiden vastapainoksi on lähes sata euroa maksavia erikoiskierroksia. Ja kaikkea siltä väliltä. Ilmaiset kierrokset ovat sellaisia, joissa on joku sponsori tai tukija. Jotkut kaupunginosayhdistykset saattavat saada apurahoja toimintaansa ja he järjestävät ilmaiseksi opastettuja kävelyitä, joiden avulla tuovat tutuksi kaupunginsa. Jotkut museot ovat järjestäneet ilmaisia kävelyretkiä, samoin kotiseutuyhdistykset. Itä-Helsingissä eräs K-kauppias tilasi minulta kävelykierroksen, jonka hän tarjosi ilmaiseksi asiakkailleen.

Oma lukunsa ovat maailmalla suositut free walking tourit, joita on viime vuosina järjestetty myös Helsingissä. Siinä kierros järjestetään ilmaiseksi, ja kierroksen lopussa asiakkaat voivat antaa oppaalle tippiä oman tunnon mukaan. Nämä kierrokset ovat yleensä suunnattu etupäässä turisteille.

Jos kierros maksaa asiakkaalle 70-80 euroa, siinä on yleensä jotain spesiaalia. Ne voivat olla vaikkapa food toureja, joissa kierrokseen sisältyy maisteluannoksia. Tai viinikierroksia. Myös pidemmät luontoretket maksavat enemmän kuin tunnin kaupunkikävely.

Kävelyretket, jotka ovat myynnissä kaikelle kansalle, maksavat normaalisti noin 10-20 euroa per henkilö. Sinne väliin kun hinnoittelee oman kävelynsä, niin on aika turvallisil-

la vesillä. Jos kysyntää on paljon ja tarjontaa vähän, voi hinta olla lähempänä 20 euroa.

Yritykset ja yhdistykset tilaavat joskus kierroksia henkilökunnalleen. Tällaisissa yksityistilaisuuksissa yksikköhinnat ovat luonnollisesti korkeammat kuin avoimissa kierroksissa. Silloin hinnat alkavat usein 20 eurosta per henkilö. Hinnoittelussa on monta erilaista tapaa. On oppaita tai opasfirmoja, jotka myyvät kierroksia 350 euron kiinteään hintaan. Toiset myyvät kierroksia 25 euroa per osallistuja. Kolmas myy 150 euron hintaan, joka sisältää maksimissaan kymmenen henkeä ja sen päälle tulevista osallistujista veloitetaan 10 euroa per henkilö.

Jokaisen pitää arvottaa oma palvelunsa itse. Hintoja ei kannata polkea, koska se vaikuttaa koko alan arvostukseen. Liian kalliilla ei saa kauppaa käymään.

Lisäksi pitää ottaa huomioon oma toimeentulo. Jos haluat elää opastuksilla, hinnat pitää laskea sen mukaan. Jos opastus on sinulle sivutyö tai harrastus, laskukaava on toki erilainen. Opasyhdistysten suosituspalkkiot ovat vuosien kuluessa vaihdelleet, mutta tuntihinnat liikkuvat noin 30-60 euron välillä, riippuen kielilisistä, pyhäpäivistä ja muista muuttuvista tekijöistä.

Monet oppaat toimivat yrittäjinä tai freelancereina, jolloin pitää huolehtia myös verotuksesta ja omasta sosiaaliturvasta. Vastaavasti opastustyöhön liittyviä hankintoja voi vähentää verotuksessa. Tällaisia kuluja ovat muun muassa ammattikirjallisuus, puhelin- ja tietoliikennekulut ja tutustumiskäynnit eri kohteissa.

Myynti ja markkinointi

Kun olet suunnitellut kierroksen, sitä pitää myös myydä. Opastettujen kierrosten myyntiin ja markkinointiin on monia tapoja. Jotkut tekevät sen itse, jotkut antavat sen toisten tehtäväksi.

Opastettuja kävelyretkiä voi ihan hyvin myydä itse. Helpoin ja yksinkertaisin tapa on, että vedät avoimia kierroksia, joihin myyt lippuja käteisellä. Voit ilmoitella niistä paikallislehtien ja netin menokalentereissa ja sosiaalisessa mediassa. Ongelmaksi saat-

taa muodostua se, että et tavoita riittävästi potentiaalisia asiakkaita ja vedät kierroksia yhdelle tai kahdelle hengelle. Itse seisoin aikoinani vesisateessa Paciuksen patsaalla ja odotin, tuleeko asiakkaita. Ei tullut. Mutta kun olin ilmoittanut kävelystä Helsingin Sanomien menopalstalla, paikalle oli pakko mennä, jos joku asiakas olisi tullut. Se on oppaalle kunnia-asia, että ilmoitettu kierros vedetään, vaikka yhdelle asiakkaalle ja vaikka koiria ja kissoja tulisi taivaalta.

Jos ei halua itse myydä kierroksiaan, voi hakea vaikkapa jonkun matkanjärjestäjän palvelukseen. On olemassa suuria matkayhtiöitä ja incoming-toimistoja, jotka palvelevat pääasiassa turisteja. Tällaisia ovat muun muassa Strömma ja Next Travel. Pienemmistä mainittakoon WalkHelsinki. Helsingin kävelyfestivaali on puolestaan tyystin erilainen konsepti, jossa voi myydä kävelyitä ja kokeilla uusia retkiä matalalla kynnyksellä.

Kävelykierroksia voi tarjota myös erilaisen tapahtumien yhteyteen. Opastettu kierros sopii hyvin kotiseututapahtumiin tai maalaismarkkinoiden yhteyteen. Rikoskävelyä voi tarjota dekkarifestareille ja ravintolahistoriasta kertovaa kävelyä olutfestareille.

Jotkut oppaat tekevät yhteistyötä esimerkiksi ravintoloiden kanssa. Eräs opas oli sopinut, että Töölön taidekierroksen jälkeen asiakkaat saavat lipulla alennusta ravintola Eliten klassikkoannoksista. Minä taas olen vetänyt ravintolahistoriaan liittyviä kävelyitä, jotka päättyvät panimoravintolan olut-tastingiin. Keinot on monet.

Jos opas myy itse lippuja, hänen pitää valita myyntitavat: käteinen, korttimaksu vai verkkokauppa. Käteinen on helpoin tapa, mutta käteisen suosio on vähenemään päin. Jos oppaalla on yritys, hän voi harkita korttimaksupäätteen hankkimista. Sen kulut ovat melko maltilliset. Käteis- ja korttimyynnin miinuspuolena on, että huonon sään sattuessa asiakkaita jää tulematta. Mutta jos olet myynyt lippuja ennakkoon verkkokaupassa, asiakas yleensä saapuu paikalle, vaikka sää olisikin hieman epävakainen. Verkkokaupan perustamisessa on toki omat kommervenkkinsä.

Oppaan tulot koostuvat usein pienistä puroista. Jos on keskittynyt turisteihin, talvella voi olla aika hiljaista. Museo-oppaat

taas työllistyvät halki vuoden. Oppaiden työnkuva on monenkirjava. Yksille se on kokopäivätyö, toisille osa-aikatyö, kolmansille kotiseututyötä ja harrastus. Kaikille on paikkansa.

Loppupalaute

Kierroksen lopuksi voit pyytää osallistujilta palautetta. Palaute voi olla suullista tai kirjallista. Voit myös luoda vaikka kotisivuillesi palauteosion, jonne palautteen voi antaa. Palautteen antajien kesken voit arpoa palkintoja, kuten vapaalippuja tuleville kierroksillesi.

Palautteen avulla tiedät missä onnistuit ja epäonnistuit. Palautteeseen kannattaa suhtautua nöyrästi - asiakas on aina oikeassa. Palautteen avulla pystyt kehittämään tuotteesi entistä paremman.

LOPUKSI

Kävelykierroksen vetäjä on kotimaanmatkailun asialla. Jokainen kierros edistää kotimaanmatkailua. Asiakkaat käyvät kierroksen yhteydessä kahvilla, syömässä, elokuvissa tai shoppailemassa. Kävelykierros tukee tällä tavoin myös paikallista elinkeinoelämää.

Kävelyoppaan tulee olla ylpeä työstään. Oppaan tulee pitää ammattitaitoaan yllä. Siihen liittyy sekä henkinen hyvinvointi, fyysinen hyvinvointi että varsinainen opastyön ammattiosaaminen. Olet itse tuote, jota myyt. Pidä tuotteestasi huolta.

Minä pidän fysiikastani huolta lenkkeilemällä, pelaamalla pallopelejä ja retkeilemällä. Kerran nousin asiakkaiden kanssa Helsingin Tuomiokirkon portaat ylös ja jouduin puuskuttamaan viisi sekuntia ennen kuin pystyin jatkamaan puhetta. Silloin huomasin, että lenkit olivat viime aikoina jääneet väliin.

Henkistä hyvinvointia pidän yllä harrastamalla kulttuuria: lukemalla, käymällä näyttelyissä ja teattereissa. Luen paljon omiin kävelykierroksiini liittyvää kirjallisuutta ja syvennän siten ammattiosaamistani. Oppaan pitää myös seurata uutisia ja maailmantapahtumia.

Oppaan ammattiin kuuluu jatkuva oppiminen. Kesällä voi lukea laiturinnokassa, talvella käydä työväenopiston kielikursseilla tai esiintymiskoulutuksessa. Aina voi perehtyä uuteen aiheeseen ja suunnitella uuden kävelyretken.

Opas ei ole koskaan valmis. Ja maailma on täynnä tekemättömiä kävelyitä.

Kiitos kollegoille, jotka antoivat vinkkejä ja neuvoja tätä opaskirjasta varten.

Copyright: Pauli Jokinen, WalkHelsinki, 2021

